

AB Komisyonu, enerji piyasasındaki sorunlarını çözmek için önlemler paketi açıkladı...

SERBESTLEŞMEYE SINIRLAMA ve GÖZETİM

Banu Salman

Avrupa’da enerji alanındaki serbestleşme uygulamalarının yarattığı “tekelleri yapı, yatırım sıkıntısı, arz güvenliği, fiyat manipülasyonu” gibi sorunlara yönelik AB Komisyonu yeni bir öneri paketi hazırladı. Pakette iletim, dağıtım şebekeleri ile üretim ve tedarik işlerinin birbirinden ayrılmasına yönelik ayrıntılı düzenlemeler yapılırken, düzenleyici kuruluşların da güçlendirilmesine ilişkin öneriler yer aldı. AB’deki ulusal enerji şirketleri başka ülkelerin enerji hizmetlerini satın almak için talip olurken, AB üçüncü ülkelerin kendi piyasasına girişini zorlaştıran düzenlemeler getiriyor. AB ülkelerinin iletim sistemlerinin ne mülkiyet ne de işletmesi üzerinde AB dışından bir ülke şirketinin ya da bireyinin kontrol sahibi olması da yasaklanıyor.

AB Komisyonu tarafından 19 Eylül 2007 tarihinde “Güvenilir Arzı Sağlayacak Gerçek Bir Pazar” başlığı altında enerji alanına yönelik yeni öneri paketi hakkında bir bilgi notu yayımlandı. “Rekabet” vurgusunu değiştirmeyen AB Komisyonu, söz konusu rekabetçi enerji piyasasının Avrupa’daki tüketiciler için gereken şekilde en iyi pazarlık olanağını yaratmadığını saptadı.

Bilgi notunda, enerjinin sağlanması ve kullanımı üzerinde çeşitli yönlerden bir dizi sıkıntı olduğuna işaret edilerek, Avrupa’da bugünkü enerji tüketim eğiliminin sürmesi durumunda 2030 yılında enerjinin yüzde 70’ini ithal eder durumda olunacağı ve karbondioksit emis-

yonlarının da yüzde 60 yükseleceği tahminlerine dikkat çekildi. Bu nedenle var olan kuralların, Avrupa yurttaşlarının farklılaşmış beklen-

tilerini karşılayabilecek, gerçek ve etkin bir seçme olanağını sağlayacak şekilde tamamlanması gerektiği belirtildi.

Elektrik ve gaz piyasalarına ilişkin yapısal başarısızlıkları çözmek için yeni yasal düzenlemeler önerildiği ifade edilen bilgi notunda, bugünkü yasal yapının yetersizliği şöyle anlatıldı:

“Örneğin, bazı tekelci şebeke faaliyetlerinin enerji üretim ve tedarikinden ayrılmasına ilişkin bugünkü kurallar, şebeke işletmecilerinin çoğunun, bağlantılı oldukları tedarik ve üretim şirketleri lehine davranarak, şebekelerin yeni kullanıcılarına karşı ayırım yapmalarını etkili bir şekilde önleyememektedir. Somuç olarak, seçme şansı olmayan ve var olan şebekeleri kullanan gaz ve elektrik piyasasına giren yeni şirketler, (bu şirketlerin kendilerine ait şebekeleri inşa etmeleri çok pahalı olacaktır), ‘ayrımcı erişim koşulları, mevcut şebeke kapasitesi yokluğu, şebeke bilgileri üzerinde şeffaflık yokluğu ve düşük yatırım düzeyleri’ nedeniyle, piyasada yer edinmede güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.”

Elektrik ve gaz alanında tedarik, üretim ve şebeke işletmesi yapan dikey bütünlüştürmüş şirketlerin, ulusal tedarik piyasasındaki egemenliklerinin kalıcı olmasından çıkar sağladıkları anlatılan bilgi notunda, enerji alanındaki ulusal düzenleyicilerin de yeterli bağımsızlığa sahip olmadıklarına dikkat çekildi. Gaz ve elektrik alanında ulusal sınırları aşan işlemler için düzenleme boşluğuna da vurgu yapılarak, bu sınır ötesi işlemlere ilişkin tutarsızlıkların, yeni elektrik ve gaz şirketlerinin başka bir ülkenin müşterilerine satış yapmasını zorlaştırdığı, korunmuş olan ulusal yükümlü tedarikçileri ise güçlendirdiği anlatıldı.

Şebeke ile tedarik işletmeciliğinin doğru düzgün bir şekilde ayrılmasının, şirketlerin “yeni talepleri kapsayacak, eskimiş şebekeleri değiştirecek, Avrupa’ya yeni kaynakları taşıyacak” yatırımlar konusunda daha az istekli olmalarına neden olduğu ifade edildi.

Önlem Paketi 5 Maddeye Dayanıyor

AB Komisyonu, bu sıkıntılara karşı önlemlerini 5 ana madde halinde açıkladı:

“Ayrıştırma, düzenleyicilerin gözetimi ve işbirliği, şebeke işbirliği, şeffaflık ve kayıtlama sistemi, LNG olanakları ve depolamaya erişim.”

Üretim İle Şebekeler Ayrıştırılıyor

Ayrıştırma kapsamında, elektrik ve gaz iletim ağlarının işletimi ile tedarik ve üretim etkinlikleri arasında etkin bir ayırım öngörülüyor. Bir AB üyesi devletin diğer üye devletlere bağlanan iletim hatlarının işletmecisinin, kendi şebekesi üzerinde kontrole sahip olmasının gerekli olduğu belirtildi. Öneri paketine göre, eğer bir şirket ya da kişi, şebeke üzerinde doğrudan ya da dolaylı kontrole sahipse, bir tedarik şirketinde kontrole sahip olmayacak, kendisi de böyle bir tedarik şirketi kuramayacak. İletim şebekeleri işletmecilerinin tedarik ve üretimde etkin olan bir grubun parçası olamayacakları öngörülüyor.

Bu sınırlandırmaların yine de bir kişi ya da şirketin hem bir şebeke işletmecisi hem de tedarik girişiminde pay sahibi olmasını yasaklamadığı, ancak sahip olunacak hisselerin kontrol yetkisine sahip olmayan azınlık hisseleri olması gerektiği kaydedildi. Böylece emeklilik fonu gibi kurumsal yatırımcıların ya da bireysel yatırımcıların, hem tedarik hem de şebeke işletmecilerinde azınlık payına sahip olabileceği kaydedildi.

Bağımsız Sistem İşletmecisi Modeli

Öneri paketinde, ayrıca şebeke varlıklarının tedarikte etkin olan şirkette kalması, ancak teknik ve ticari işletmesinin üye devletlerin şekillendireceği bağımsız bir şirkette olmasına yönelik bir yaklaşım da ortaya konuluyor. Buna “Bağımsız Sistem İşletmecisi Modeli” denilen bilgi notunda,

“Bağımsız şebeke işletmecisinin, diğer şebeke işletmecileri gibi aynı ayrıştırma gerekliliklerini tamamlamaları gerekecektir” denildi. Bağımsız Sistem İşletmecisi modeliyle ilgili düzenleyici kontrol ve özel kurallar da şöyle örneklendirildi:

“• Mevcut durumda tedarik ya da üretimde faaliyet gösteren şebeke sahibi, yasal ve işlevsel bir şekilde, şebekeye sahip olan bölümünü şirketten ayırmalıdır.

• Bağımsız işletmeci tarafından karar verilen yatırımlar, mal sahibi tarafından finanse edilmelidir.

• Bağımsız Sistem İşletmecisi, düzenleyici otorite tarafından önerilen 10 yıllık bir yatırım planını tamamlamayı üstlenecek.

• Bağımsız Sistem İşletmecisinin oluşumu, AB Komisyonu tarafından onaylanacak.”

Bu sisteme göre, hem tedarik/üretim hem de iletim hattına sahip olan işletmeci, iki ayrı şirket kuracak. Bir şirkette iletim hatlarının mülkiyetine sahip olmaya devam ederken, yönetimini bağımsız işletmeciye bırakacak. Ancak bu bağımsız işletmecinin yapacağı yatırımları finanse etmesi gerekecek.

Bu ayrıştırmaya yönelik düzenlemelerle şebeke işletmecilerinin kendilerine ait olmayan tedarik ya da üretim şirketlerine farklı uygulama yapmalarının önlenmiş olacağı, enerji tedarikini güvenceye alacak yatırımlar için de teşvik sağlayacağı ileri sürüldü.

AB Enerji Piyasasına Üçüncü Ülkelere Karşı Koruma

Önlemler paketinin bir diğer aygını AB’nin AB dışı ülkelerin enerji alanında etkinliğini sınırlandırmaya yönelik girişimi oluşturuyor. AB dışındaki ülkelerin şirketleri için de “ayrıştırma” başlığı altında ortaya konulan sınırlandırıcı düzenlemelere uymaları zorunluluğu öngörülüyor.

Komisyonun bir üçüncü ülkenin AB enerji piyasasında faaliyet göstermek üzere satın alma işlemine de bu ayrıştırmayı kanıtlayamaması durumunda müdahale edeceği açıklandı. Üçüncü ülkeler olarak nitelendirilen AB dışındaki ülkelere bireyler ya da ülkelerin bir topluluk iletim sistemi ya da iletim sistem işletmecisi üzerinde de kontrol elde edemeyeceklerine yönelik düzenleme öneriyor. AB'nin enerji alanında dış politikalarına ilişkin daha geniş çaplı bir gözden geçirme çalışması yapıldığı, bu çalışmanın da daha sonra açıklanacağı bildirildi.

Düzenleyiciler Güçlendiriliyor

Üye devletlerin enerji alanında düzenleyiciye sahip olma zorunlulukları yeni önerilen paketle genişletiliyor. Düzenleyici kuruluşların, yalnızca özel sektör çıkarlarından değil, aynı zamanda hükümetlerden de bağımsız olmasına yönelik olarak kendi bütçesi üzerinde yetkili, görevlerini yerine getirmek için yeterli insan ve finans

kaynağına sahip bağımsız tüzel kişi oluşumunun üye devletlerince garanti altına alınması isteniyor. Düzenleyici kuruluşların yöneticilerine de güvenceler talep ediliyor. Düzenleyici kuruluş yönetimlerinin en az 5 yıl görevde kalmalarının sağlanması, görevden alma koşullarının da sıkı kurallara bağlanması öngörülüyor.

Avrupa Ajansı Kurulacak

Düzenleyici kurumların, şirketlerin kararlarının ekonomik temelli mi yoksa piyasa fiyatlarını manipüle etmeye mi yönelik olduğunu sorgulamak için piyasa katılımcılarının geçmiş davranışlarını incelemelerine olanak sağlayacak kayıt sisteminden de söz edilen bilgi notunda, AB içindeki düzenleyici kurumların birbirleriyle işbirliği içinde olmaları üzerinde duruluyor. Bu işbirliğine ve sorunların çözümüne yönelik olarak da Avrupa Düzenleyicileri İşbirliği Ajansı (Agency for the Cooperation of European Regulators-ACER) kurulması gündeme getiriliyor. Böylece

üye devletler arasındaki düzenleme boşluklarının yarattığı engellerin Avrupa düzeyinde bir karar alma yetkisine sahip ajans oluşumuyla çözümlenmesi öneriliyor.

Avrupa İletim İşletmecileri Ağı

Düzenleyici kuruluşlara yönelik Avrupa düzeyinde bağlayıcı bir ajans kurulmasına paralel olarak Avrupa elektrik iletim şebekesi için de gönüllü temelde var olan işbirliği zorunluluk haline getiriliyor. Önlemler paketi kapsamında Avrupa İletişim Sistemleri İşletmeciler Ağı'nın (ENTSO) kurulması aracılığıyla Avrupa iletim şebekesinin en iyi düzeyde işletilmesi hedefine yer verilirken, ENTSO'ya verilen 3 temel görev şöyle açıklandı:

1-İletim sistemlerinin işleyişine ilişkin olarak hatlar arasında uyumu sağlamak üzere standart ve düzenleme taslakları hazırlamak. Gönüllülük esasına dayanan bu standart ve düzenlemeler, gerekli görülmesi durumunda AB Komisyonu ya da Avrupa Ajansı tarafından bağlayıcı hale getirilebilecek.

2-İletim hatlarının işleyişinin eşgüdüm halinde gerçekleştirilmesinden sorumlu olarak, bu çerçevede standartlara ve düzenlemelere uyumu sağlayacak araçlar oluşturmak.

3- İletim şebekesi yatırımlarını planlamak, koordine etmek, kapasitelerin gelişmesini denetlemeye yönelik olarak 2 yılda bir Avrupa çapında 10 yıllık yatırım planları yayımlamak."

Tüketicilere yönelik olarak önlemler paketinde perakende pazarın iyi işlemesi için piyasa aktörlerinin sorumluluk ve rollerinin açık bir şekilde tanımlanması konusunda üye devletlere zorunluluk getiriliyor. Tedarikçilerin enerji tüketim ve maliyetleri konusunda tüketicilere daha çok bilgi vermelerinin güvence altına alınmasından da söz ediliyor. ■

